

Új módszerek a tanítás szolgálatában

A XIX. század vége felé egyre többen észrevették, hogy az iskolában alkalmazott módszerek nem elég korszerűek. Elsősorban a technikai fejlődés következtében változott az ember feladatáról, az életről, a társadalomról alkotott felfogás. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a pedagógiának is alakulnia kell e változásokhoz.

1900-ban egy svéd tanítónő, Ellen Key (1849–1926) írt egy nagy sikerű könyvet *A gyermek évszázada* címmel. A mű radikális, kíméletlen hangon ostromozza a korszak társadalmi-pedagógiai visszásságait. Alapgondolata: mi a gyermek helye a társadalomban, miként lehet új nevelési formákat meghonosítani, amelyek a jövő generációjának egészséges, emberhez méltóbb felnevelése érdekében elengedhetetlenül szükségesek lennének. A hagyományos iskola – állítja a szerző – teljes mértékben kiöli a gyermekek természetes tudásvágyát, megfigyelőképességét, önállóságát.

Az iskolákat bírálók közül érdemes kiemelni Ovide Decroly (1871–1932) gondolatait, aki az iskolák fogyatékoságait így összegzi:

- A gyermekek által végzett tevékenységek között elenyészően kicsi vagy egyáltalán nincsen kapcsolat.
- A tanított tantárgyak nem igazán kapcsolódnak a gyermekek óriási érdeklődéséhez és fejlődéséhez.
- A tantárgyak megosztása nincs tekintettel a gyermekek természetes fejlődésére és értelmi teljesítőképességére.
- A legtöbb tantárgyban a tananyag mennyisége meghaladja a gyermekek többségének „felvevő és megtartó” képességét.
- A tantárgy túlzottan előnyben részesíti azokat a tárgyakat, amelyekben csak verbális tanítás folyik.
- Túlságosan kevés lehetőség van arra, hogy a gyermek önmaga számára egyéni tevékenységet választhasson.

A felsorolt „fogyatékoságokat” egészítik ki a gyermektanulmányi mozgalom eredményei, melyek nagy hatást gyakoroltak a reformpedagógia további fejlődésére.

A gyermektanulmányi mozgalom egyik neves képviselője, Edouard Claparade (1873–1940) svájci pszichológus szerint olyan iskolára van szükség, amely igazodik a gyermekhez, a gyermekkor funkcióihoz. Ennek alapvető sajátosságait a következőképpen foglalja össze:

- A gyermeket tegye célkitűzéseinek és módszertani megfontolásainak középpontjába, a nevelést úgy tekintse, mint bizonyos lelki folyamatok hozzászoktatását bizonyos gyermeki tevékenységekhez.
- A nevelés rugója – a büntetéstől való félelem vagy a jutalom várása helyett – a végrehajtandó feladat iránti érdeklődés legyen.

- A gyermek ne azért dolgozzék, hogy másvalakinek engedelmeskedjék, hanem, mert vágyat érez a munka elvégzésére, a külső fegyelem helyét foglalja el a belső fegyelem.
- A nevelés ne rövidítse meg a gyermekkort azáltal, hogy nem tartja tiszteletben annak sajátosságait, fejlődési szakaszait.
- A nevelés ne haszontalan ismeretanyaggal tömje tele a gyermek fejét, hanem fejlessze annak értelmi és erkölcsi funkcióit.
- Az iskola legyen aktív, használja ki a gyermek cselekvési vágyát, támaszkodjék játéokra.
- Szerettesse meg a gyermekkel a munkát, olyan legyen, hogy a gyermek lelkesedjen az ott folyó életszerű munkatevékenységért.
- A pedagógus „iskolai mindentudó” helyett legyen a gyermek munkatársa, a tanulók egyéni munkára alapozott ismeretszerzésének segítője.
- Az iskola támaszkodjék a gyermek egyéni képességeire, az iskola tantervében a kevés közösen elvégzendő feladat mellett olyan választható tárgyakat kell beiktatni, amelyeket nem vizsgakényszerből, hanem egyéni érdekből sajátítanak el a tanulók.

A fenti, ma is érvényes gondolatok után nézzük meg, hogyan jelennek meg ezek társadalmi, intézményi és tanórai szinten:

Társadalmi változások

Közelmúlt	Jelen
Szeresd felebarátodat!	Szeresd önmagad!
Áldozd fel magad!	Valósítsd meg önmagad!
Légy becsületes!	Légy sikeres!
Homlokod veritékével keresd meg kenyered!	Keressd a könnyű, a gyors sikert!
Dolgozz!	Élvezd az életet!
Élj takarékosan!	Fogyassz!
Becsüld meg azt, amid van!	Szerezz minél többet!
Teljesítsd kötelességed!	Védd meg jogaidat!

Intézményi változások

Közelmúlt	Jelen
körzet	szabad iskolaválasztás
központi követelmény	helyi pedagógiai program
jó szakma	élethossziglani tanulás

Tanóra

Tanárközpontú

A tanárt szakértőnek tekinti.
A tanár bölcs, ítélelhozó, értékelő, megfigyelő.
A tanulók passzív befogadók.
Az oktatás a konvergens gondolkodást támogatja, amely a helyes válaszokat keresi.
A tanuló csak gondolkodó lény a tanulási folyamatban.

Tanulóközpontú

A tanárt útmutatónak tekinti.
A tanár segítő, szervező, bemutató, értékelő, partner.
A tanulók aktív résztvevők.
A divergens gondolkodásmódot részesíti előnyben, amely a különféle lehetőségek után kutat.
A tanuló gondolkodó, érző, ható résztvevő a tanulási folyamatban.

Természetesen nem lehet ezt a fenti, részben szélsőséges szembeállítást tényként kezelni. Ha megnézzük az előbbi felsorolásokat, akkor láthatjuk, hogy „Az iskola az életre nevel” mondat „Az iskolában élünk”-re cserélődött fel.

A fenti megfogalmazásban ott rejlik az örök és alapvető kérdés is: „Mi az iskola célja?” vagy „Mi kellene legyen az iskola célja?”

Ha nagyon röviden szeretnénk válaszolni, a cél az, hogy a gyermeket hatékony lénnyé formálja, hogy saját életének alakítója legyen. Ezért a gyermeknek úgy kell feltalálnia magát a világban, hogy tudja megőrizni az erkölcsi értékeket. Tehát a nevelés nem szűkülhet le ismeretek átadására, nem jelentheti az egymástól el-szigetelt, feldarabolt ismeretek nyújtását. Egyre inkább a határokat áthidalni képes gondolkodásmódra van szükség, a sokféleség, eredetiség megőrzésére anélkül, hogy az egyén kirekesztődne a közösségi élet együttes élményeiből, a másokkal való együttműködések izgalmából, szépségeiből, a másokkal való törődés felemelő érzéseiből.

Mérei Ferenc szerint kétféle közoktatási rendszer van:

- intézményi (betöltik a gyermeket, kijön a méretre vágott alattvaló);
- demokratikus (gyermekközpontú, vagyis a gyermek testi, pszichikai megismerésére törekszik, életkori sajátosságait figyelembe véve dönti el, hogy mikor, mit, hogyan tanítunk meg, a cél az állampolgárrá, nem az alattvalóvá nevelés).

Ha már demokratikusnak deklaráltuk a társadalmat, az ennek megfelelő értékeket, normákat kellene megtanulni, hogy valóban demokratikusan tudjunk működni. Az iskolának is ezeket az értékeket kellene képviselni. Amikor először találkoztam a *Lépésről lépésre* programmal, úgy gondoltam, hogy nagy lehetőség van benne a fentiek megvalósítására.

A *Lépésről lépésre* iskolai program a társadalmakban végbemenő gyors és drámai változásokra próbál ésszerűen reagálni és megoldást keresni. Már az első osztálytól képessé tesz minden gyereket a körülötte levő dolgok komplexitásának felismerésére, egy jobb, egyénre szabottabb, kreatívabb és függetlenebb oktatási gyakorlat által.

Nevelési koncepciója négy fontos elemet tartalmaz:

- olyan emberek nevelése, akik életük folyamán tanulásra, információk szerzésére nyitottak;
- a tanulói környezet speciális, közös megbecsülésen és demokratikus szemléleten alapuló kialakítása;
- a gyermek egyéni fejlődésének megfelelő elvárások és ezekkel harmonizáló feladatok biztosítása;
- a gyermekek korszerű természettudományi, társadalomtudományi, esztétikai, etikai tudásának megalapozása (ugyanazt a tananyagot tanítják meg mint a hagyományos iskolában).

A Lépésről lépésre-módszer – egyénre szabott, kreatív oktatási gyakorlat

A Lépésről lépésre-módszer középpontjában a gyermek áll, a pedagógus és gyermek közötti kapcsolat a gyermekek egyéni érdekei és sajátosságai tiszteletben tartásán alapszik. Fontosnak tartja, hogy a gyermekek véleményt alkossanak az őket körülvevő világról, az őket érintő kérdésekről, és véleményüket szabadon el is mondják. A módszer fontosnak tartja a gyermek szocializálását: a nevelési-oktatási folyamat során a pedagógusok helyzeteket teremtenek a gyerekek számára az együttműködésre, különböző élethelyzetek megélésére, egymás segítésére. Ezzel fejlesztik felelősségérzetüket, önálló gondolkodásukat és önkontrolljukat.

Az értelmes tanulás elvét követve a pedagógusoknak elsősorban el kell ismerniük, hogy minden gyermek külön egyéniség, és ezekkel az egyéniségekkel bánni is meg kell tanulni.

A tanulás kiemelt pillére az integrált oktatás: közös osztálytémák, projektek elkészítése. A projekt egy-egy fogalom köré gyűjti, rendezi a különböző műveltségi területek elsajátítandó anyagát. Sokszor a gyermekek maguk javasolják a projekt-témát. Ezek megtervezése a tanítók felkészülésének a része. A témákhoz kapcsolódó matematikai, természeti ismeretek, mesék, regények, versek, más irodalmi alkotások,

énekek, művészeti alkotások összegyűjtése, megismerése, rendszerezése, alkalmazása rengeteg változatos lehetőséget kínál az ismeretszerzésre, készségek fejlesztésére, az egyéni és kooperatív tanulásra. A megismerés, a tudáskeresés öröme egész éven át megmarad, a tanulás, az iskola egyetlen gyerek számára sem válik gyötrelmévé.

A külső szemlélőnek a Lépésről lépésre-osztályokban feltűnő, hogy a gyermekek nem padokban ülnek, hanem asztalok körül, úgy, hogy lássák egymást. Az asztalok és székek könnyen mozgathatók, így szükség szerint gyorsan átrendezhető az osztály a különböző követelményeknek megfelelően. A padlószőnyeg lehetőséget nyújt arra, hogy akár a földön ülve, fekvé otthonosan érezzék magukat a gyermekek az iskolában.

A tanítási nap megszervezése, ha nem játékkal, akkor az úgynevezett Reggeli üzenettel kezdődik, amikor a nap első másfél órájában a gyermekek ráhangolódnak a napi tennivalókra, igazából felveszik az új anyagot, de vigyázva, hogy ne határolódjanak el nagyon a tantárgyak. A 25 perces szünet előtt következnek az Újdonságok. Ez azt jelenti, hogy bármelyik gyermek, aki meg szeretné osztani társaival valamely friss élményét, otthon készített újdonságait, feliratkozik a lapra, és 3-4 tanulót meghallgatnak, akik a Szerkesztői székéből mesélnek, vagy mutatják be újdonságaikat. A szünet után vagy a minileckék következnek, vagy választhatnak, melyik megnyitott központban folytatják a reggeli üzenet, most már tantárgyakra leosztott tananyagát. Itt érvényesül a gyerekek egyéni tanulási ritmusa: például, aki befejezi – mondjuk – matematika feladatait, átülhet a következő központba, ahol megírhatja fogalmazását, és így tovább. Az adott tanulási napra meghatározott központokon mindenkinek végig kell mennie, tehát mindenkinek el kell végeznie feladatát. Az egyszerre négy-öt központban zajló tanulási folyamatot két pedagógus irányítja, vezeti. A gyermekek felállhatnak a helyükről, kérdezhetnek, könyveket használhatnak, természetesen a közösen meghatározott szabályok keretei között.

Aki belép egy ilyen osztályba, ne várjon hagyományos értelemben vett fegyelmet. A gyerekek általában nem síri csendben hallgatják tanítójukat, hanem egészséges munkazajban végzik dolgukat. A „központozás” 9.30 – 12.30 között zajlik. Ezután elmennek ebédelni, majd ebéd után játszanak egy kicsit, és 13.30-tól 15.30-ig tart a délutáni foglalkozás. Ez is lehet személyre szabott: aki nem fejezte be a központokban kapott munkát, az folytatja, mások valami egészen érdekes dologgal foglalkoznak, ami a projekt-témájukhoz tartozik. Ekkor szokták tartani a testnevelést, az esztétikai nevelést, a kézimunkát stb. Az ebéd utáni iskolaidőt sokan összetévesztik a napközis foglalkoztatással, holott ez a tanítási nap szerves része, amikor a gyermekek a saját tanítójukkal vannak, és nem a házi feladatot oldják.

A szülőkkal való kapcsolattartás sokkal sűrűbb, mélyebb és tartalmasabb, mint a hagyományosban, emiatt sokkal nehezebb is. A családok bevonása érdekében jól előkészített, tematikus szülőértekezleteket tartanak. A szülők részt vesznek az osztályprogramokban, kezdeményeznek, vitáznak, közösen döntenek. A pedagógusok a gyakori személyes találkozások során, valamint írásban informálják a szülőket a gyermek iskolában tapasztalt viselkedéséről, testi és lelki fejlődéséről. A felmerülő problémákat pedagógusok és szülők közösen próbálják megoldani.

A család bevonása segíti a tanítókat a gyermekek megértésében, az individualizáció alkalmazásában. A szülőkkel való párbeszéd során, s a tőlük kapott információknak köszönhetően érthetik csak meg a pedagógusok a gyermek osztálybeli viselkedését. Fordítva, amikor a szülő úgy érzi, részese gyermeke tanulmányainak, akkor kezdi csak megbecsülni igazán a tanítók újító, izgalmas kezdeményezéseit. Lelkesedése pedig új, pozitív elvárásokat hoz létre gyermekeivel szemben.

A tanulók értékelése nem a hagyományos módon történik. Minden gyermeknek van egy központilag összeállított értékelő füzet, tantárgyanként értékelhetők készségei, képességei. Az évi értékelés teljesen személyre szabottan, szóba állva minden gyermek szüleiével külön-külön történik.

Akiket valóban érdekel a módszer és meg akarják nézni hogyan működik, többet szeretnének tudni róla, szívesen látjuk bármikor a csíkszeredai József Attila Iskolában.

Az Internet alapú multimédia tömegkommunikációs fázisba ért mind a felhasználói létszámot tekintve, mind a hatásait vizsgálva